

•THUA AALTO.

Augustan tehtävä

HEURLININ KOULU 1

BAZAR

THUA AALTO

Augustan tehtävä

BAZAR

Ensimmäinen painos
Heurlinin koulu -sarjan 1. osa

© Thua Aalto ja Bazar Kustannus 2026
Bazar Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.
Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

Lainaukset Augusta Heurlinin päiväkirjoista sivuilla 5 ja 409
on vapaasti suomentanut Thua Aalto.

Taitto: Jukka Iivarinen / Taittopalvelu Vitale

ISBN 978-952-870-088-3

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:
tuotevastuu@bazarkustannus.fi

*Naisenkin pitäisi voida jalostaa sielunsa, tulla todellisen kutsu-
muksensa arvoiseksi, ja aivan itse oivaltaa, että sen kutsumuksen
ei tarvitse olla vähäpätöinen. Sydämen ja järjen kouluttaminen
yhdessä, yhtä aikaa, sitä minä toivon. Haluan nähdä sen päivän,
jolloin naisten kasvatus saisi edes hiukan jalomman suunnan tässä
maassa! Minä haluan tehdä sen hyväksi jotakin!*

– Augusta Heurlin

KIRJAN HENKILÖT

Maria Nicolina Augusta 1826–1888

Nils (Sven Niklas) Augustan isä

Maria (os. Granberg) Augustan äiti

Clementine (Ekelund) Augustan sisko

Rosina (Helsingius) Augustan sisko

Marie Louise Augustan sisko

Svante (Sven Nils Robert) Augustan veli

Alexander Augustan veli

Sinä, R Augustan rakastettu

Eno (Johan) Granberg Augustan äidin veli

Johanna Gustava af Heurlin (os. Granberg) Augustan täti
(äidin sisko)

Anders af Heurlin Augustan setä (isän veli)

Wilhelm af Heurlin Augustan serkku

Karin lastenhoitaja/kotiopettajar (fiktiivinen)

Erik Julin apteekkari, naapuri

Knut Lagus kotiopettaja

Helena Clementinen pitkäaikainen seuraneiti ja palvelijatar

Sofie Ringbom ystävä, lääninkamreerin tytär

Per August Cygnaeus Sofien mies

Gustaf Cygnaeus Sofien poika

Uno Cygnaeus Per Augustin serkku, ”Suomen kansakoulun isä”

Gustaf Adolf Ekelund Clementinen mies

Lovisa Ekelund Clementinen miehen sisar

Gustaf Fredrik ”Fred” Helsingius Rosinan mies

Aina (Aina Maria) Rosinan tytär

Hugo (Hugo Fredrik) Rosinan poika

Alfred (Nils Alfred) Rosinan poika

Gustaf (Gustaf Adolf) Rosinan poika

pikku-Rosina (Rosina Lovisa) Rosinan tytär

Emil (Emil Alexander) Rosinan poika

Naema (Naema Maria) Rosinan tytär

Axel Ekestubbe Augustan isän ja Wilhelm-serkun työtoveri,

Adelen 1. aviomies

Adelaide ”Adele” Ekestubbe (os. Armfelt) Axelin vaimo,

Augustan ystävä

Aurora Armfelt Adelen äiti

Thekla Ekestubbe Adelen ja Axelin tytär

Emilia Ekestubbe Adelen ja Axelin tytär

Emanuel Indrenius Adelen 2. aviomies

Per Cerelius (P.C.) Rettig tupakkatehtailija

Johan Vilhelm Snellman filosofi, kirjailija, valtiomies

Ludvig Leonard Laurén koulun perustaja

Albertina Westersträhle koulun johtajatar

Karl Gabriel Leinberg uskonnon opettaja

Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen suomen opettaja

PROLOGI

Rakas R,

kastan kynäni musteeseen ja kirjoitan sinulle totuuden. Selitän kaiken niin tarkasti kuin suinkin muistan. Kaappikello tikittää vieressäni, käy vielä.

Kaikella on kuitenkin aikansa ja omani on käymässä vähiin. Mietin, mitä minun muistoni ovat. Ovatko ne palasia, joita minä siirtelen ja ladon uudelleen, limittäin ja lomittain? Jotka yksittäin eivät ole juuri mitään, mutta jotka yhdessä ovat kokonainen tarina, sellainen, joka vielä joskus katoaa iäksi tai joka ehkä löydetään uudestaan.

Halusin palavasti kahta asiaa. Toinen olit sinä ja toinen oli minun kouluni. R, sinäkin puhut muistoissani, toiseksi muuttuneena.

Nyt lehteilen vihkojani ja kirjoitan tämän kirjeen sinulle, jotta ymmärtäisit, miksi valitsin niin kuin valitsin. Tunnen pakottavaa tarvetta sanoa sanottavani. Aloitan alusta ja kerron kaiken, koko elämän. Mitä enemmän kirjoitan, sitä enemmän mieleeni tulvii.

Käteni ei ole enää vakaa, eikä käsialani niin kaunis kuin se joskus oli, mutta annathan sen anteeksi. Ehkä annat anteeksi kaiken muunkin.

Sinun aina,

Augusta

JOSKUS ELÄMÄ VOI MULLISTUA ihan yhtäkkiä. Ensin on jono aivan tavallisia, huolettomia päiviä, ja sitten jono katkeaa. Minullekin tuli eteen päivä, jota en haluaisi muistaa. Kun olin vasta neljäntoista, isä kuoli Paakarlassa, rakkaassa huvilassamme. Hän kuoli tuttujen puiden ympäröimässä talossa, uskollisten palvelijoiden ollessa äidin apuna.

Vielä edellisellä viikolla isä oli tullut aivan tavallisesti kotiin lukuseurasta. Olin ainoana hereillä, lukemassa lehteä kynttilänkajossa. Autoin takin pois hänen päältään. Isä haisi tunkkaiselta ja huojui hiukan kävellessämme salonkiin.

– Tiesitkös sinä, että Carl muuttaa Viipuriin, isä mutisi ja putosi istumaan nojatuoliinsa.

Pudistin päätäni. En tietenkään tiennyt. Setäni Carl oli se-naattori ja hovioikeudenneuvos, ja hänellä oli kaunis vaimo. Hän oli aina ollut jotenkin etäinen, isällenikin, niin minä ainakin kuvittelin.

– Ja sitten hänetkin aateloidaan, isä jatkoi, – samaan aatelisukuun kuin Anders-setä ja sinun Wilhelm-serkkusi. Ajattele, että vain meidän perheellämme ei ole fiiniä etuliitettä.

– Katsohan tätä, isäni jatkoi yksinpuheluaan, nousi ylös, käveli kirjoituspöydän luo ja näytti minulle värikkästä piirrosta. Siihen oli taiteiltu kahdella jalalla seisova hirvi ja jokin toinen olento. – Näetkö? Sininen, punainen ja kulta: af Heurlinin vaakunan värit. Onpa vallan hienoa. Niin kertakaikkisen fiiniä.

Sitten isä laski vaakunan pöydälle.

– Tiedätkö, mitä minä uskon, Augusta? Ei, vaan tiedän. Tiedätkö?

– En.

– Sinä se selviät kunnialla tästä elämästä, ilman vaakunoita ja etuliitteitäkin. Mutta – ja kuuntelehan tarkasti – sinun on syytä valita oma tiesi, eikä antaa muiden houkutella liiaksi.

Sitten isä huokaisi ja huojahti, oli kompastua omiin jalkoihinsa ja lisäsi etusormi pystyssä, että minä olin hänen lapsistaan jääräpäisin ja ehdottomin, ja siksi hän joskus pelkäsi, että jos minä en saisi mitä haluaisin, pettyisin pahasti. Sillä jos minä antaisin sulkea itseni häkkiin, katkeroituisin ja kuolisin yksin äikäisenä, olin sitten naimisissa tahi en.

– Tiedätkö mitä, hän jatkoi. – Sinä olet hyvä kuuntelemaan, mitä muilla on sanottavaa, ja se on arvokas taito se.

Hymähdin, otin hänet käsikynkkään ja talutin makuukamarin ovelle.

– Hyvää yötä, Augusta, rakas Augusta, hän sanoi ja halasi minua.

Jäin hetkeksi ovensuuhun ja kuulin, miten hän rojahti vuoteeseen ja alkoi kuorsata. Kävin sammuttamassa kynttilät salongista ja menin itsekin maate.

Kun viikkoa myöhemmin lähdin isän luota viimeisen kerran, hän toivotti minulle hyvää vointia, enkä minä tiennyt miksi itkin, kun kävelin ulos puutarhaan. Siellä värit olivat yhtäkkiä niin vahvat, taivaskin pelottavan sininen, lintujen äänet niin kirkkaat, että korviini sattui.

Äiti oli perinyt Paakarlan kartanon isältään, ja se sijaitsi Raision pitäjässä, meren rannalla. Kun olin lähtenyt isän sairastuvuuteen luota, katselin taloa uusin silmin. Sen alla oli oikeastaan aika pieni pala maata, mutta mitä kaikkea sen kaksi kerrosta ja

kellari pitivätkään sisällään. Ennen kaikkea siellä oli isä omassa vuoteessaan, äiti väsymättä vierellään. Talo vei huomioni hetkeksi kokonaan: sen valkoiset ikkunanpielet, ruskeat koriste-maalaukset ja auringon valo, joka jossain kohdin häikäisi silmiä heijastuessaan ikkunasta, jossain kohdin maalasi seinäpinnalle puiden varjoja. Seinustalla kasvoi punaisia kukkia, joita en osannut nimetä. En ollut ennen huomannut, miten jyrkästi katto vietti kulman jälkeen alaspäin. Sille ei voisi astua putoamatta saman tien pihan hiekalle ja jäämättä siihen verisenä ja liikkumattomana, silmät auki kohti taivasta, jonne sielu epäilemättä olisi jo matkalla. Ja jos kuoli sisällä talossa, ehkä sielu karkasi savupiipusta tai avonaisesta ikkunasta.

Sain pakonomaisen ajatuksen mennä sulkemaan kaikki talon ikkunat, jotta isän sielu olisi suojassa. Juoksin talon läpi kuin tuulenpuuska, väistin hädin tuskin palvelijat ja sisareni. Mitä sinä oikein, joku huusi perääni. Savupiipulle en kuitenkaan mahtanut mitään.

Kun lääkäri ja äiti sitten tulivat illalla isän kamarista salonkiin ja kertoivat, että isä oli nukkunut pois, olin aivan turta. Äiti ja Rosina itkivät hiljaa, Marie Louise huusi, Clementine putosi maahan istumaan, Svante vain tuijotti ja Alexander lähti ulos. Minä katselin sitä kaikkea ja mietin, mitä minun olisi tehtävä. Pelkkä oleminen oli sietämättömämpää kuin mikään koskaan, mutten voinut jatkaa ristipistotöitä niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. En olisi saanut mitään syötyä, vaikka olisin yrittänyt. Olin vasta neljäntoista, mutta yhtäkkiä kaikki oli turhaa eikä minun elämäni ollut enää minun elämäni, vaan vieraan.

Menimme katsomaan ruumista, joka oli vain kalpea kuori, jonka sisältä puuttui henki. Se ei ollut enää isäni, vaikka sillä oli isäni kädet, minulle niin tutut. Oivalsin että ne eivät koskettaisi

minua enää koskaan. Eivät yhtä ainutta kertaa, vaan niiden lämpö olisi iäksi mennyttä. Tästedes olin isälleni näkymätön, eikä mikään, mitä tekisin, tulisi enää hänen tietoonsa.

Isän poismenon jälkeisenä aamuna livahdin ulos ilman lupaa, sillä minun täytyi päästä hetkeksi pois, saada ilmaa. Juoksin vaikka se ei ollut ikäiselleni soveliaista. Halusin tuntea hengästyksen tuoman kivun rinnassani, halusin imeä pihan ja metsän hajut sellaisinaan itseeni, halusin ottaa vastaan kaiken, koko elämän. Kompastuin kivenmurikkaan ja löin polveni, mutta nousin nopeasti ylös. Jomottava kipu tuntui tarpeelliselta, se auttoi jatkamaan. Ihmisiin en kiinnittänyt mitään huomiota, he eivät olleet olemassa. Mitä merkitystä muilla ihmisillä oli, kun isää ei enää ollut?

Löysin pellonreunasta niittykukkia, ne tahmasivat sormeni, mutta en välittänyt. Juoksin takaisin ja vein kukat äidille, joka otti ne ilmeettömästi vastaan. Ei torunut eikä kiittänyt, vaan tuijotti sumein silmin ja käski hoitajaamme Karinia tuomaan vaasin. Pyysin piikaa lämmittämään vettä, nousin portaat ylös ja riisin sukat. Saatuaani veden pyyhin polveni huolellisesti. Miten kuhmurainen se olikaan, miten ruma. Se oli silti minun polveni ja minä tarvitsin sitä.

Sen päivän jälkeen en ollut enää lapsi. Sen päivän jälkeen äidin vaatteet jäivät mustiksi. Leveät helmat kahisivat leskirouvan surua, joka levittäytyi huoneisiimme auringonpaisteen ja hilpeyden tilalle. Mieltäni kaiheresi kysymys siitä, olisiko Paakarla enää Paakarla ja koti enää koti sen jälkeen, kun siellä asuva perhe oli amputoitu, sen pää leikattu pois raa'asti yhtenä kesän kauneimmista päivistä.

Sisälleni kasvoi musta möykky, joka vuosien mittaan hapertui reunoiltaan, suli vähitellen pienemmäksi. Ydin jäi silti olemaan,

musta piste, jota en saanut edes raavittua. Isältä olin oppinut olemaan äitini vastavoima. Isä näki minun vahvuuteni, ja jos minun olisi pärjättävä ilman häntä, sen minä tekisin. Hyvää yötä, isä, rakas isä.

VIETIMME PAAKARLASSA AINA MELKEIN koko kesän, kun olin lapsi. Kevään viimeisinä päivinä kaupunkikotimme laitettiin kesäuntoon, huonekalut peitettiin, verhot vedettiin ikkunoiden eteen ja renki nosti matka-arkut vaunuihin. Yksi piika tai renki jäi pitämään kodistamme huolta, muut siirtyivät Paakarlaan mukanamme.

Paakarlassa asui vuoden ympäri oma pehtoori, puutarhuri-mestari Nyberg, kuten hän halusi itseään kutsuttavan. Hän oli elänyt sivurakennuksessa puiston reunalla, ennen kuin meitä lapsia oli edes ollut olemassa. Hän piti huolta siitä, että kaikki tuli hoidettua ja että rengit tekivät työnsä ajallaan ja kunnolla: huolehtivat tallista, lampolasta, sikalasta ja laidunmaista sekä lämmittivät saunan. Emännän apuna puolestaan ahkeroi liuta piikoja ja pikkupiikoja, jotka uurastivat sisätilojen lisäksi navetassa ja aidalla suojatussa hedelmä- ja kyökkitarhassa.

Matka Paakarlaan oli Turusta merta pitkin kolme ja maanteitse kymmenen virstaa, eikä se vienyt kauan. Kuvittelin tuntevani meren ja metsän tuoksun heti, kun pääsimme kaupungin reunalle. Puut humisivat ympärillä, ja rauhan tunne levisi sormista ja varpaiden kärjistä sieluun asti. Ajoimme ensin kohti Ruissaloa, käännyimme sitten oikealle, jatkoimme Maarian kautta Raison pitäjän puolelle, jätimme taaksemme Pahanien kylän, ylitimme Raisonjoen kirkon lähellä ja ajoimme etelään Artukaisten komean rusthollin ja lopulta Peräniityn torpan ohi. Toisinaan matkasimme laivalla Pansion kartanon

suurelle laiturille, josta renkipoika nouti meidät ja tavaramme. Perillä vaihdoin nopeasti matkavaatteeni kevyeen kesäpukuun ja lähdin ulos.

Paakarlan takana kalliot nousivat korkealle ja sieltä saatoin nähdä kauas merelle. Paakarlan metsät olivat todellinen, oikea kotini. Niissä vaellellessani tunsin samaa puhdasta iloa kuin sirkuttavat linnut kaikkialla ympärilläni ja vedin pihkan tuoksua syvälle sisään niin, että kaikki huoleni olivat tipottiessään, kun palasin kartanolle. Kun olin kolmentoista ikäinen ja jalkani olivat lakanneet kasvamasta, isä osti minulle tukevat nahkakengät Paakarlan metsiä varten. Äidinkin mielestä se oli tarpeellista, etten pilaisi sieviä kaupunkikienkiäni tai taittaisi nilkkojani pitkällä kävelyillä. Pidin kengistä hyvää huolta ja rasvasin ne säännöllisesti rengin sijaan aivan itse, äidiltä salaa.

Paakarlassa oli kaksi päärakennusta: niistä punaiseksi maalattu, vanhempi ja matalampi seisoj pienen mäen päällä. Siellä me lapset saimme nukkua ja leikkiä kesäisin, mutta talvella sen kakluuneja ei lämmitetty. Talossa oli tuvan ja eteisen lisäksi kolme kamaria ja sali, hauskoja vanhoja huonekaluja sekä kauris umpikuisti ja komea kivijalka kellareineen, jonne pääsin aina joskus mukaan hakemaan perunoita, hilloja ja muuta. Siellä oli jännittävän hämärää ja kosteaa.

Mansardikattoisen, uudemman päärakennuksen huoneet olivat hienompia kuin vanhan, ja äiti oli tarkka niiden järjestyksestä. Toisen kerroksen pariovista pääsi suurelle parvekkeelle, jonka pitsikoristeisen puukaiteen takaa kelpasi katsella, mitä pihalla tapahtui. Talon lattioita peittivät suuret, paksut matot, ja kaappikello löi nurkassa aikaa loputtoman tuntuisesti. Seinälle oli ripustettu äidin vanhempien muotokuvamaalaukset, joiden tuimat silmät tarkkailivat kaikkia tekemisiämme. Salissa äiti ja isä järjestivät joskus tanssiaisia ja aikuisten nimipäiväjuhlia,

mutta niihin me lapset emme saaneet osallistua, vaan meidän oli pysyteltävä poissa jaloista ja Karinin helmoissa.

Edellinen omistaja oli rakentanut Paakarlaan englantilaisen puiston, joka ulottui Pohjoissalmen rantaan saakka. Isä oli innostunut kohentamaan sitä entisestään yhdessä Nybergin kanssa. Kaupunkikodissamme iloitsin siitä, että saatoin maistaa Paakarlan maut ruuassa. Merestä ja puutarhasta saatiin ruokaa omiin tarpeisiin. Muita tilan antimia riitti myytäväksi asti.

Puisto oli avoinna kaikille kaupunkilaisille: kukapa ei olisi halunnut paseerata pitkin hyvin hoidettuja käytäviä, ihailla ruusuja, kuunnella luonnon ääniä ja katsella, miten aurinko kimmelsi salmen aalloilla. Yksi puiston tammista oli niin valtava, että me kaikki tytöt mahduimme sen onton rungon sisälle yhtä aikaa. Tiluksilla oli myös jännittäviä pieniä luolia, joihin piilouduin pienenä hoitajaltamme Karinilta, ja sitten me kaikki juoksimme, olimme hippasilla, pelasimme palloa ja keinuimme. Veljeni Svante ja Alexander saivat lisäksi miekkailla puumiekoilla ja ratsastaa oikeilla hevosilla. Opettelimme myös onkimaan pitkältä laiturilta venehuoneen lähellä.

Lähellä rantaa oli hieno keltainen huvimaja, jonka suuret ikkunat suippenivat koreasti yläosastaan. Sieltä kelpasi tiirailla salmen yli Ruissalon puolelle tai katsella meren avaruutta ja veneiden rauhallista kulkua kohti Aurajokea. Joskus isä souti meidät kaikki eväskorin kanssa Ruissalon puolelle. Hän halusi aina välttämättä soutaa itse, vaikka äidin mielestä sen olisi voinut tehdä joku nuorempikin, joku palkollisista.

Joulutkin me vietimme Paakarlassa. Silloin äiti hermoili ja touhusi tavallista enemmän, komenteli kyllästyneen näköistä emäntää ja piikoja, jotka hiki hatussa leipoivat pipareita ja rinkilöitä, silittivät ja mankeloivat, tamppasivat mattoja, pyyhkivät lattioita, seiniä ja kattoja. Meidät hätistettiin ulos leikkimään,

ja mikä sen parempaa olisi ollutkaan. Me hiihdimme puutarhassa, laskimme matalaa mäkeä alas niitylle, ja kun merenlahti oli jäässä, Svante ja Alexander opettelivat luistimaan. Sitteen saliin ilmestyi joulukuusi, ja me lapset saimme auttaa sen koristelussa, ripustaa oksille omenoita ja karamelleja.

”OLIN AINA TIENNYT, MISSÄ OLIVAT NE RAJAT, JOITA NAISEN EI SOPINUT YLITTÄÄ.”

Turku vuonna 1840. Isän kuolema mullistaa koko Heurlinin perheen elämän. Erityisesti Augustalle menetys on musertava, sillä isä oli ainoa, joka ymmärsi omapäistä tytärtään. Augustasta tuntuu, että hän ei mahdu äitinsä odotuksiin, koska viihtyy paremmin metsän ja kotielämän hiljaisuudessa kuin seurapiirien pyörteissä.

Augustan ajatukset kuitenkin kirkastuvat, kun hän alkaa salaa lukea veljensä kirjoja. Ne sytyttävät kuplivan tiedonjonon ja toisenlaisen tulevaisuuden kaipuun. Augusta ei halua tyytyä siihen, että muut määrittävät hänen elämänsä suunnan, vaan hän haluaa muuttaa maailmaa. Mutta sitten Augusta tapaa tansseissa salaperäisen miehen, ja seuraelämälläkin tuntuu olevan jotain kiinnostavaa tarjottavanaan. Voiko nainen rakastaa ja silti kulkea kohti unelmiaan?

**Heurlinin koulu -sarjan aloittava *Augustan tehtävä*
on pakahduttava tarina Suomen ensimmäisen edistyksellisen
tyttökoulun perustajan nuoruusvuosista.**

